

**УДАРНИ НАРОДНИ МУЗИКАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ
В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ЕТНОКУЛТУРА**

Марияна Витанова, Калина Мичева

Институт за български език, БАН

**PERCUSSION FOLK MUSICAL INSTRUMENTS IN THE
BULGARIAN LANGUAGE AND ETHNOCULTURAL STUDIES**

Mariana Vitanova, Kalina Micheva

**Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences**

Резюме. Статията разглежда названията на ударните народни музикални инструменти тъпан, дайре и тарамбука в българските диалекти, паремии и фразеологизми. Обръща се внимание на ритуалната традиция. Анализират се функциите на тъпана в българската система от ритуали в различни културни контексти. Изследването се базира върху диалектни и етнографски материали.

Ключови думи: тъпан, дайре, тарамбука, диалекти, паремии, фразеологизми, ритуали

Abstract. The paper discusses the names of percussion folk musical instruments drum, tambourine and tarambuka in Bulgarian dialects, proverbs and idioms. Attention is drawn to ritual tradition. Bulgarian system of rituals with drum in different cultural contexts is analyzed. The research is based on a corpus of examples from dialect and ethnographic materials.

Keywords: drum, tambourine, tarambuka, dialects, proverbs, idioms, rituals

Ударните музикални инструменти са известни от дълбока древност. Съществуват сведения, че още траките си служат с *кимвали* и *тимпани*. *Тимпанът* се споменава от древногръцкия географ и историк Страбон като един

от инструментите, срещани в музикалната практика на едоните (Андреев/Andreev 1955, 447). Ударните музикални инструменти са познати и на прабългарите. Предполага се, че в своите ритуали използват ударен музикален инструмент, подобен на барабан, изработен от опънати кучешки кожи (Тодоров/Todorov 1973, 36).

В старобългарските класически произведения се открива едно название на ударен инструмент. Гръцката по произход лексема *τῦμπανъ* ‘тъпан’ (срв. *τύμβανον*) е засвидетелствана еднократно в *Синайския псалтир* в съчетание с *псалтир* и *гусла* при изброяване на инструментите, с които се възхвалява Господ: *прїиѣкте ꙗꙗсаломъ ꙗ дадите τῦμπанъ. ꙗꙗсалтърь краснъ ꙗ съ гжслѣми* СП 80.3 (Старобългарски речник/Starobalgarski rechnik 2009, 980). В *Речника на църковнославянския език* се споменава още един ударен инструмент, чието название се среща в *Първа книга Паралипоменон* от *Стария завет* и в *Псалтира* и е гръцко по произход (Бончев/Bonchev 2002, 250). Лексемата не е запазена в старобългарските класически произведения, но най-вероятно е съществувала в старобългарски. Става дума за *кимвалъ* със значение ‘старинен музикален инструмент, който се състои от две метални плочки или полукълба, удрящи се едно в друго’. В засвидетелстваните контексти се споменават *меден кимвал* (*кимвалы мѣдны Първа книга Паралипоменон 15.19*) и *доброгласен кимвал* (*хвалите его въ кимвалѣхъ доброгласныхъ Пс 150.5*). Заемките от средногръцки *τῦμπанъ* и *кимвалъ* са част от византийско-славянското културно наследство, което старобългарската литература съхранява и предава на останалите славянски народи, които приемат християнството след българите.

Музикалните инструменти се откриват и в иконографията, но по-рядко заради съществуващите иконографски правила. Все пак иконографите невинно се придържат към изискванията на ермениите и рисуват гъдулки, тъпани и други инструменти, срещани в музикалната практика през Средновековието. Изображение на мъж с тъпан може да се види на фреска от XIV в. в скалната църква край с. Иваново, Русенско. От същото столетие е и образът на човек с тъпан в Хрельовата кула, Рилски манастир. На стенопис от XV в. на западната стена на църквата в Погановския манастир също е нарисуван тъпанджия, който бие тъпан (Андреев/Andreev 1955, 472). До нас са дошли и други сведения и паметници за музикалните инструменти, употребявани в средновековна България: статуетка на свирещ музикант на триструнна лютня (VIII–IX в.), релефна плоча със свиреща на едноцветна свирка девойка (IX в.), кокалена свирка с шест дупки, намерена в една могила край Панагюрище (XII в.) и др.

Днес най-широко разпространеният ударен народен музикален инструмент е тъпанът. Той се отнася към групата на мембрафонните инструменти (от гр. *μεμβράνη* ‘ципа, кожа’ и *φωνή* ‘звук’). Представлява цилиндрично дървено тяло с диаметър от 40 до 90 см и височина от 20 до 40 см, на отворите на което са опънати кожи. Звукът се произвежда с удари по кожата посред-

ством две дървени палки. Едната е къса и извита в единия си край, а другата – тънка и дълга. Тъпанът се среща почти навсякъде в страната, но най-вече в Пиринския край и Странджа. Тъпанът е солов инструмент, но и съпровождащ изпълненията на гайда, зурна и по-рядко на кавал или гъдулка. Използва се най-често за ритмичен съпровод (Тодоров/Todorov 1973, 37; Атанасов/Atanasov 2015, 35).

Най-разпространеното название на тъпана по цялото българско езиково землище е *тѣпан*, което се среща с различни фонетични и акцентни варианти, срв.: *тѣпѣн* (Браковица, Поповско; Еленско), *тѣпан* (Банско; Баня, Разложко; Радилово, Пещерско), *тѣпѣн* (Съчанли, Гюмюрджинско; Падж, Благоевградско), *топан* (*Лагута̀ре му лагута̀т, топанджѣйѣ с топан тѣпат* – Копривщица), *топан* (Широка лѣка, Смолянско), *топан* (*С топани и зурни калѣсват. Тѣмкат топаните, праѣат джѣмбѣиш* – Смолян; Костандово, Велинградско), *тупан* (*Народните сфирниѣ тогѣва бѣа кавалджѣи и тупанджѣа с тупан и кѣек* – Живовци, Монтанско; Владимирово, Монтанско; Ботевградско; Кюстендилско; *Свирка свирна, тупан тупна* – Самоковско; Софийско; *Главата му колко два тупана* – Горна Диканя, Радомирско; *Гра̀би тупан̀ркуту, та по тупан̀т: тѣмба-лѣмба* – Ракита, Брезнишко; *Пуснаа го отпусна и са годѣиме с тупан и карнѣ. Свѣрим на окард`он и на тупан* – Рибарица, Етрополско; Голяма Желязна, Троянско; Ябланица, Тетевенско; Долно Левски, Панагюрско; Ленково, Никополско; Долна Митрополия, Плевенско; Видлица, Монтанско; Стърмен, Беленско; Брусен, Тетевенско; Ружици, Одоровци, Белоградчишко; Милчина лѣка, Кулско; Горни Криводол, Царибродско; Комщица, Годечко; Семчиново, Пазарджишко; Врачанско; Смолско, Пирдопско; Гръстеник, Плевенско; Габаре, Белослатинско), *тѣпан* (Слатина, Ловешко), *тупан* (Самоков; Долна баня, Ихтиманско), *тапан* (Хърсово, Мелнишко; Ихтиманско; Църско, Битолско), *тапан* (Ихтиманско; Пиянец, Кюстендилско; Бобошево, Дупнишко), *тѣпан* (Костурско), *тѣпан* (Еркеч). Формата *тѣмпан*, употребявана в Зарово, Солунско, е с вторичен назализъм. В Смолянско е регистриран словообразователен облик *топанишѣте* (*Е тогава утидох дѣно чукаше топанишѣте* – Смолян), а в Банат – формата от женски род *тѣпѣна*.

Други названия на тъпана, които се срещат в българските говори, са *да̀ул* от тур. *davul* (Чанакча, Чаталджанско; Самоковско), *да̀боан* (Югозападна България), *тимбил`ѣк* (Зарово, Солунско), *то̀ба* от рум. *tóba* (*Кудѣ си видѣл ба̀нду без то̀бу. А̀йде да ѣдемо на дро̀ къ то̀ба бѣе* – Ново село, Видинско), *то̀бош* (Видинско). Отбелязано е и названието *гоч*, което се среща много рядко (Атанасов/Atanasov 2015, 35). Интересен е композитният облик за тъпан *гѣмодѣл*, регистриран в говора на с. Смолско, Пирдопско.

В отделни диалекти се употребяват облици, които разграничават ударния музикален инструмент по големина, срв.: ‘голям тъпан’ – *таламб̀ас* (Радовене, Врачанско; Родопите); ‘малък тъпан’ – *тѣпанче* (Костурско).

Със словосъчетанието *сух тупан* в Хърсово, Петричко, се назовава тъпан, предназначен за солово изпълнение без участието на друг музикален инструмент (Атанасов/Atanasov 2015, 38).

Частите на тъпана също имат различни названия. За корпуса на тъпана се срещат лексемите *каснàк* (Атанасов/Atanasov 2015, 35), *карснàк* (Родопите), *окòлчица* (Атанасов/Atanasov 2015, 35). Названията за дебелата дървена палка, с която се удря върху дясната кожа на тъпана, са: *бухàлка* (Софийско), *дубàн* (Софийско), *киак* (Врачанско), *киек* (Живовци, Монтанско; Сливенско), *кияк* (Софийско), *кий* (Сливенско), *токмàк* (Бургаско), *тукмàк* (Съчанли, Гюмюрджинско), *тупàлка* (Врачанско), *тупанàрка* (Ихтиманско; Ръждавица, Кюстендилско; Ракита, Брезнишко), *тапанàрка*, *тъпаница* (Кюстендилско), *чапràз* (Ихтиманско), *чукàлка* (Ихтиманско) и др. Върху лявата кожа на тъпана се удря с по-тънка палка – *дробенка*, *клетка* (Тодоров/Todorov 1973, 37), *шибалка* (Севлиево), *шипка* (Бургаско) и др.

Широката употреба на диалектните названия за тъпан в българската топонимия и антропонимия доказва значимостта на инструмента в традиционната култура. Засвидетелствани са местните имена: *Тупаньовото*, *Тупанците* (Дуриданов/Duridanov 1952), *Топана*, *Топанят*, *Тъпаня*, *Тъпанет* (Христов/Hristov 1964), и фамилните имена: *Тъпанков*, *Тъпанчев*, *Тупанджийски*, *Тупански*, *Тупанков* (Илчев/Ichev 1969).

Освен тъпана се употребяват и други ударни народни музикални инструменти, като *тарамбука* и *дайре*.

Тарамбуката е ударен глинен музикален инструмент с една кожена мембрана, която се удря с ръка. Названието произхожда от араб. *darabukka* или *derabukke*, от гл. *daraba* ‘удрям’ (Атанасов/Atanasov 2015, 32). Регистриран е главно като съпровождащ ритъма инструмент. В миналото е използван за съпровод на песни от градския фолклор и за съпровод на характерни ритуални танци на етнически малцинства. Инструментът отдавна е навлязъл и в традиционната народна инструментална музика. Използва се от малки инструментални и вокално-инструментални групи (Атанасов/Atanasov 2015, 34). Освен най-разпространеното название *тарамбуката* (Пирински край; Софийско) се срещат още и фонетичните варианти *тарабуката*, *дарабуката* (Търновско), *дарбуката* (Търновско), *дърбуката* (Кукушко).

Дайретото (от араб. чрез тур. *daire*) е вид ударен музикален инструмент от опъната кожа върху обръч и малки парички (*зилове*). Свири се по различни начини: чрез удари с пръсти върху кожата, разклащане и др. „Дайретото е било познато и разпространено в Рим много преди големия барабан; използвали са го като постоянен атрибут при вакхическите култове. През време на Средновековието се разпространява доста широко в практиката на народните музиканти в много европейски страни. У нас по всяка вероятност е възприето от Близкия Изток“ (Тодоров/Todorov 1973, 38). В българските диалекти за този музикален инструмент се употребяват названията: *дъйрè* (Троянско), *даарè* (Смолско, Пирдопско), *тремè* (Разложко; Гоцеделчев-

ско; Прилеп; Видин; Пловдивско; Гостилица, Дряновско), *трѣмпе* (Пирински край).

Една от отличителните особености на народния музикален инструментариум в българските говори е назоваването на различни музикални инструменти с едни и същи лексеми. Някои от диалектните названия за ударните народни инструменти също се откриват с повече значения. Например лексемата *даул* в Чанакча, Чаталджанско, има значения ‘тъпан’ и ‘барабан’. Със значение ‘барабан’ са регистрирани и формите *тѣпан* (Жеравна, Сливенско) и *тѣпань* (Радилово, Пещерско), умалителните облици *тѣпанче* (Яврово, Асеновградско), *тупанчѣ* (Самоков), формата за женски род *тѣпана* (Банат), облиците *тоба* (Винга, Банат) и *тобош* (Пирот). Близостта във формата на инструментите и в начина на звукоизвличане води до смесване на названията за двата музикални инструмента. *Барабанът* обаче има по-различна функция. Той служи повече като атрибут на селския глашатай, който разгласява съобщения, а не толкова като музикален инструмент.

Тъй като най-разпространеният ударен музикален инструмент е *тъпанът*, то и най-често срещаните названия за музикантите са производни от *тъпан*. Съвременните названия се отнасят предимно за мъже и се образуват с различни наставки, срв.:

-ар: *тъпанар* (Хасковско; Еленско; Банат; Пловдивско; Кърналово, Петричко; Радилово, Пещерско), *тъпанар* (Златоград), *тупанар* (Пловдивско);

-арин: *тъпанарин* (Хасковско; Драгово, Преславско; Сливенско; Бяла черква), *тъпанарин* (Златоград), *тъпанарын* (Банат), *топанарин* (Смолян);

-джийа: *тъпанджййа* (Падеж, Благоевградско; Стежарово, Свищовско), *тъпанджйя* (Долнопреспанско; Кортен, Новозагорско), *тъпанджййе* (Златоград), *топанджййа* (Копривщица), *тупанджйя* (Самоков; Живовци, Монтанско; Сапарево, Дупнишко; Смолско, Пирдопско; Ленково, Никополско; Тръстеник, Плевенско; Долно Левски, Панагюрско; Ружинци, Белоградчишко), *тупанджййа* (Рибарица, Етрополско; Ихтиманско; Ботевградско; Кюстендилско; Церецел, Софийско; Костандово, Велинградско), *тапанджййа* (Бобошево, Дупнишко);

-дур: *тупандур* (Геров/Gerov 1978, 389);

-аш: *тъпанаш* (Банат).

В Речника на Н. Геров е засвидетелствано и съществителното *тъпанарка* ‘жена, която бие тъпан’ (Геров/Gerov 1978, 389) с наставка *-арка*. Очевидно, макар и рядко, в България през XIX в. и жени свирят на този инструмент. Интересно е, че и в църковнославянския език съществува лексема *тѣмпаница* със значение ‘жена, която бие тъпан’ (Бончев/Bonchev 2012, 239), докато в новобългарския текст на Псалтира на това място се открива описателен израз: *девици с тимпани* (Псалтир 67.26, Библия/Bibliya 1998, 665).

От други названия за тъпан са производни облиците: *даулджия* от *даул* (Геров/Gerov 1978, 389), *тобошар* от *тоба* (Ново село, Видинско; Кулско) и др.

Лексемите *тобашиѝа* (Пирот), *тапанар* (Кърналово, Петричко) се употребяват със значение ‘човек, който бие барабан из селото, за да предава съобщения; глашатай’.

Изпълнителите на ударни инструменти се изявяват в групи, включващи различни инструменти, напр. *дайковци* ‘музикална група от тъпан и зурни’ (Прилеп). За традиционната българска инструментална музика не са типични големите състави. Обикновено групите са малки и зависят от наличния брой музиканти в селището (Атанасов/Atanasov 2015, 121). Названия за музикални формации се образуват и чрез метонимичен пренос от названията на използваните музикални инструменти, срв. *свиркѝи и тапани* или *зурни и тъпани* и др. (Пейчева, Димов/Peucheva, Dimov 2002, 31). Формите на лексемите за музикалните инструменти по-често са в множествено число, но се откриват и в единствено – *зурна и тъпан*. Срещат се и словосъчетания, които посочват броя на инструментите, включени в инструментална група, срв. *два тъпана и две свирки, три чифта тупане* и др. (Пейчева, Димов/Peucheva, Dimov 2002, 35).

Тъпанът присъства в социалния живот и празничната култура на българите в миналото и днес. Затова лексемата *тъпан* се открива в много фразеологични единици и паремии. В част от тях тъпанът е символ на веселието и се свързва с песента, танца, сватбата: *Не може сватба без тъпан и бутилка вино за здраве; Тъпан бие, хоро се вие*. В същото време традиционният патриархален морал не приема прекаленото веселие, защото то води до откъсване от труда и до бедност. Според народния мироглед отдадените на музика и песни не могат да съберат средства и да се оженят или да живеят охолно: *Който смята зурла и тъпан, не може да се ожени; Който издирва свирка и тъпан, никога свят не вижда*.

Ироничен е контекстът на паремията с компонент *тъпан*: *У зетя тъпан бие, а у невястата хабер нямат*, изразяваща разминаване между действия и очаквания.

Отново с функцията на тъпана като вестител на празненство е свързана и паремията: *Ако не ме щѝт в рая, в пѝкъла с тъпан ме канят* ‘ако от едно желано място ме гонят, на друго, макар и по-лошо, ме искат много’. Антисакралната същност на всичко, отнасящо се до дявола, е траен елемент в християнското световъзприемане на българите, затова: *Дяволска кожа и за тъпан не чини*.

Въпреки че не осигурява добра прехрана, свиренето на тъпан в народните представи е тежка работа, за която би трябвало да се получава възнаграждение. Но често един върши работата, а друг получава облаги от нея. Този житейски опит откриваме в: *Един бие тъпана, друг обира парсата*. С различните по вид дейности на хората е свързана поговорката *Който свири добре на свирка, не му трябва тъпан*, като в нея свиренето на тъпан се осмисля като по-лесно и по-малко престижно.

Тъпанът притежава свойството да се чува надалече, да известява нещо и това безспорно личи във фразеологичните единици: *Бия тъпан* ‘разгласявам нещо’; *Не бия тъпана* ‘премълчавам нещо’; *Не тичам да бия тъпана* ‘не се хваля, не парадiram с нещо’; *Не съм ти бил тъпана* ‘не съм те викал’; *Бия тъпан на главата на някого* ‘вдигам голям шум близо до някого’. Понякога за нещо маловажно се вдига много голям шум, което заляга в основата на паремииите: *Празен тъпан по-силно гърми* и *Празна Мара тъпан била* ‘много шум за нищо’.

Към друго семантично гнездо принадлежат фразеологичните единици, които преосмислят удрянето по тъпана при свирене. Така тъпанът става символ на побой, на лошо отношение към някого: *Бие го като тъпан* ‘бие го непрекъснато и прекалено много’. Тази семантика може да се ситуира и в исторически контекст и да се свърже с противопоставянето на два етноса – българите и турците, по време на османското владичество: *Българинът е на турчина тъпана*.

На тъпан може да бъде оприличен и глупавият човек с празна глава: *Тъпанът е голям, но е празен*; *Тъпанът е голям, ала е празен*. А взаимоотношенията между хората с различно положение в обществото много сполучливо се сравняват с неравностойното свирене на големия и малкия тъпан: *Дето гърми големият тъпан, малкият се не чува*. Ясно личи образното мислене на българите.

В други народни умотворения чрез тъпана се представят: лошият късмет – *Когато се хвана на хорото, тогава се пуква тъпана*, с диалектен вариант: *Когато я заиграх, тога се свруши топана*; *Сиромашът се накарал да се хване на хорото, спукал се тъпанът*; тежкият живот – *Живее кат бълха в тъпан*; необходимостта от предвидливост – *Бия тъпана днес, за да се чуе утре*; възможността да не се прибързва в определени ситуации – *Не е притупал тъпана*.

Тъпанът се използва почти при всички народни празници, затова в българските представи тъпанът е инструмент, който често се удря, и върху него никога няма прах. Този признак мотивира смисъла в няколко паремии: *Тъпан прах не държи*; *Задържа се, колкото прах на тъпан* ‘никога не стои на едно място’; *Ще събере дом, колкото тъпан прах* ‘няма да си направи дом никога’. Последната поговорка може да придобие и форма на клетва, с която се призовава лошата съдба да сполети някоя жена и тя да остане без дом завинаги: *Когато тъпан прах събере, тогава тя дом да събере*.

Кожата на тъпана издържа на удряне и така тъпанът става символ и на издръжливостта в българските пословици: *На заеца кожата траяла три месеца на тъпан, че твойта ли не ще* ‘всичко можеш да изтърпиш’; *Тъпанът не се къса където най-много го бият* ‘който понася най-много удари, той е най-издръжлив’.

Част от словното богатство на българския език са и преносните значения на названията за най-разпространения ударен инструмент. *Тупан* означава и

‘глупав, прост, недодялан човек’ и има силно изразена пейоративност. Среща се предимно в разговорния език, може да се смята и за жаргонен синоним на *тъпанар*. Семантичният развой на думата *тупан* включва още едно преносно значение, мотивирано от външните признаци на инструмента – големина и изпъкнала форма. Въз основа на тях се формира значението *тупан* ‘дебелак, пълен човек’. То също е пейоративно. При съпоставка на лексемите *тъпан* и *тупан* се установява, че при *тъпан* е засвидетелствано само устойчиво съчетание *дебел като тъпан*, докато при *тупан* е налице вече отделно значение.

Според Б. Парашкевов в преносното значение ‘глупав, прост човек’ на *тъпанар* може да се открият следи от народна етимология, тъй като коренът на лексемата еднозначно се асоциира с прилагателното *тъп*. Подобен процес протича и при *тупан* със значение ‘бой, нанасяне на удари’ поради вторичното му мотивиране с глагола *тупам* (Парашкевов/Parashkevov 2013). В разговорния език от *тупан* ‘бой’ чрез суфиксална деривация се образуват лексемите *тупаник* и *тупаница* със същото значение. Те притежават отрицателни конотации, но в по-малка степен от лексемите *бой*, *пердах*, *кютек*, *мариз*.

Богатият езиков материал за *тъпан*, който се открива в диалектите, фразеологията, фолклорните материали и средновековните писмени паметници, може да се обясни само с присъствието на този ударен инструмент в традиционната българска култура. Тъпанът съпровожда всички значими събития в личния и обществен живот на българина, като сватби, трапези, хоро, както и календарните празници. През Средновековието свиренето на тъпан и кимвал заедно с гусли и псалтири е част от християнските песни, възхваляващи Бога.

Удрянето на тъпана предизвестява всеки нов епизод от сватбената обредност, то е своеобразен неин символ. Тъпанджиите са участници във всички етапи на сватбения цикъл, а в сватбеното шествие заемат първите места.

Тъпанът е част и от ритуалите по време на Русалската седмица, той съпътства русалиите и придава празничност на тяхната обиколка. В това време-безвреме музиката има ролята на медиатор с „отвъдния“ свят. Русалиите винаги се придружават от свирач на гайда, кавал или свирка и тъпанджия. Основната функция на музиканта – да свири на музикален инструмент, замества вербалната и акционалната дейност в обреда и е средството за неговата комуникация с обществото и света. Способността да създава музика, притежаваща магически свойства, придава на свирача статус на посредник между човека и „другия свят“.

Друг древен и преосмислен езически обичай е нестинарството. Ритуалът в автентичния си вид се извършва на Св. св. Константин и Елена – 21 май. Нестинарите се подготвят за танца, като цял ден стоят затворени в параклис с иконите на св. св. Константин и Елена, слушат тъпани и гайди, изпълняващи специалната нестинарска мелодия, след което изпадат в транс. Удрянето на тъпана допринася изключително много за създаването на необходимата психическа нагласа у нестинарите.

Тъпанджията удря тъпана и при карнавалните кукерски шествия. Танцът на кукерите следва неговия ритъм. Това древно представление с много ясна апотропейна функция – да предпази общността от зло, от болести, от нечисти духове – не би могло да се случи без звука на тъпана.

Направеният анализ разкрива лексикалното богатство на българските названия за ударни народни музикални инструменти. Централно място сред ударните народни музикални инструменти в българския език и култура заема тъпанът. Той присъства както в християнските химни за Бога, така и в обредните практики, в семейните и календарните празници. В диалектите най-многобройни и разнообразни са названията за тъпан и за свирачите на тъпан. Ограничената употреба на другите два музикални инструмента – тарамбука и дайре, е причина за наличието на значително по-малко лексеми за тях в говорите. Названията за тъпан развиват и преносни значения. Тъпанът е музикалният инструмент, който наред с гайдата присъства най-много във фразеологията на българския език. Фразеологичните единици и паремии с основен компонент *тъпан* разкриват значими черти от българското образно мислене и менталитета на българина.

Литература

- Андреев 1955:** Андреев, А. Приноси към музикалната история на нашите земи. – *Известия на Института за музика*, 1955, 2–3, 443–491.
- Атанасов 2015:** Атанасов, В. *Български традиционни народни музикални инструменти*. София: Фондация за българска и балканска етноорганология, 2015.
- БЕР 2017:** *Български етимологичен речник*. Т. 8, ТЕСАМ-ФЯКАЛКА. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2017.
- Библия 1998:** Библия. *Книгите на Свещеното писание на Ветхия и Новия завет*. София: Св. Синод на Българската църква, 1998.
- Бончев 2002, 2012:** Бончев, Ат. *Речник на църковнославянския език*. Т. 1, 2. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 2002, 2012.
- Геров 1978:** Геров, Н. *Речник на българския език*. Фототипно издание. Т. 5. София: Български писател, 1978.
- Дуриданов 1952:** Дуриданов, Ив. *Местните названия в Ломско*. София: Издателство на БАН, 1952.
- Илчев 1969:** Илчев, Ст. *Речник на личните и фамилните имена у българите*. София: Издателство на БАН, 1969.
- Парашкевов 2013:** Парашкевов, Б. *Народни етимологии*. София: Изток-Запад, 2013.
- Пейчева, Димов 2002:** Пейчева Л., В. Димов. *Зурнаджийската традиция в Югозападна България*. София: Българско музикознание, 2002.
- Старобългарски речник 2009:** *Старобългарски речник*. Т. 2. София: Издателство „Валентин Траянов“, 2009.
- Тодоров 1973:** Тодоров, М. *Български народни музикални инструменти*. София: Наука и изкуство, 1973.
- Христов 1964:** Христов, Г. *Местните имена в Маданско*. София: Издателство на БАН, 1964.

References

- Andreev 1955:** Andreev, A. Prinosi kam muzikalnata istoriya na nashite zemi [Additions to the musical history of our land]. – *Izvestiya na Instituta za muzika*, 1955, 2–3, 443–491.
- Atanasov 2015:** Atanasov, V. *Balgarski traditsionni narodni muzikalni instrumenti* [Bulgarian Traditional Folk Musical Instruments]. Sofia: Fondatsiya za balgarska i balkanska etnoorganologiya, 2015.
- BER 2017:** *Balgarski etimologichen rechnik* [Bulgarian Etymological Dictionary]. Vol. 8, TESAM-FYAKALKKA. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, 2017.
- Bibliya 1998:** *Bibliya. Knigite na Sveshtenoto pisanie na Vehtiya i Noviya zavet* [Bible. Old Testament and New Testament]. Sofia: Sv. Sinod na Balgarskata tsarkva, 1998.
- Bonchev 2002, 2012:** Bonchev, At. *Rechnik na tsarkovnoslavyanskiya ezik* [Dictionary of Church Slavonic Language]. Vol. 1, 2. Sofia: Natsionalna biblioteka “Sv. sv. Kiril i Metodiy”, 2002, 2012.
- Gerov 1978:** Gerov, N. *Rechnik na balgarskiya ezik* [Dictionary of the Bulgarian Language]. Vol. 5. Sofia: Balgarski pisatel, 1978.
- Duridanov 1952:** Duridanov, Iv. *Mestnite nazvaniya v Lomsko* [Toponymies in Lom’s Region]. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1952.
- Hristov 1964:** Hristov, G. *Mestnite imena v Madansko* [Toponymies in Madan’s Region]. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1964.
- Ilchev 1969:** Ilchev, St. *Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite* [Dictionary of the Bulgarian Names and Surnames]. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1969.
- Parashkevov 2013:** Parashkevov, B. *Narodni etimologii* [Folk Etymologies]. Sofia: Iztok-Zapad, 2013.
- Peycheva, Dimov 2002:** Peycheva, L., V. Dimov. *Zurnadzhiyskata traditsiya v Yugozapadna Balgariya* [Zurna Tradition in Southwestern Bulgaria]. Sofia: Balgarsko muzikoznanie, 2002.
- Starobalgarski rechnik 2009:** *Starobalgarski rechnik* [Dictionary of Old Bulgarian]. Vol. 2. Sofia: Izdatelstvo “Valentin Trayanov”, 2009.
- Todorov 1973:** Todorov, M. *Balgarski narodni muzikalni instrumenti* [Bulgarian Folk Musical Instruments]. Sofia: Nauka i izkustvo, 1973.